

kadısı, dedesi yine bu bölgenin kadısı ve ünlü bir hadis âlimi, dayısı Şerefüzza-mân Mecdüddin, Batı Karahanlı Devleti hükümdarlarından Kılıç Tamgaç Han'ın hekimi idi. Avfî ilk tahsilini doğduğu şe-hirde tamamladıktan sonra bilgisini art-tırmak ve yazacağı eserler için malzeme toplamak üzere Mâverâünnehir'i, Hora-san'ı ve Hindistan'ın birçok şehrini do-laştı. 1201'de Semerkant'a gitti. Dayısı aracılığıyla Kılıç Tamgaç Han'ın hizme-tine girerek veliahdı Kılıcarslan Hâkan Nusretüddin'in münsîi oldu. Semerkant'ta fazla kalmayıp önce Hârizm'e (1203), ardından Nesâ ve Nîşâbur'a gitti (1206). Nîşâbur'da birçok ilim adamıyla tanış-ma fırsatını buldu. Daha sonra İsfizar ve Herat'a uğrayıp (1210) oradan 1215 yılına kadar kaldığı Sicistan'a geçti. Sicis-tan'dan büyük bir ihtimalle tekrar Bu-hara'ya döndü. Moğol tehlikesi karşısın-da Horasan, İndus ve Gucerât üzerinden Lahor'a ulaştı. Burada Gur Sultanı Şehâ-beddin Muhammed'in memlûk*lerinden

Melik Nâsirüddin Kabâce'ye intisap etti (1220). Kısa bir müddet sonra İran ede-biyatında ilk şuarâ tezkiresi olan *Lübâ-bü'l-elbâb**'ı yazarak Nâsirüddin Kabâ-ce'nin veziri Aynülmülk Fahreddin Hüseyin'e ithaf etti.

Avfî Lahor'da bulunduğu sırada bir ta-raftan Kanbâyat'ta kadılık yaparken di-ğer taraftan da Ebû Ali et-Tenühî'nin (ö. 384/994) bir hikâyeler mecmuası ma-hiyetindeki *el-Ferec ba'de's-şidde* adlı eserini Farsça'ya çevirdi. 1228'de Delhi Sultanı Şemseddin İltutmîş'in Nâsirüd-din Kabâce'yi yenmesi üzerine onun hiz-metine girdi. Delhi'de daha önce Nâsi-rüddin Kabâce'nin emriyle yazmaya baş-ladığı, Moğollar'dan önce İran'da hüküm süren hânedanlara ait 2000'i aşkın ta-rihî ve edebî hikâyeyi ihtiva eden *Cevâ-mi'u'l-hikâyât** ve *levâmî'u'r-rivâyât* adlı eserini tamamlayıp İltutmîş'in vezi-ri Nizâmülmülk Muhammed b. Ebû Sa'd el-Cüneydî'ye sundu (1228). Avfî'nin ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1232 yılına kadar yaşadığı tahmin edil-mektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Avfî, *Lübâb* (nşr. Saîd Nefisî), Tahran 1333 hş., Mukaddime, s. 1-32; Rypka, *HIL*, s. 222; *CHIr*, V, 616-617; M. Ullmann, *Die Natur-und Geheilmwissenschaften im Islam*, Leiden 1972, s. 31-32; N. Bland, "On the Earliest Persian Biography of Poets, by Muhammed Aûfi and on Some Other Works of the Class Called Tazkirat ul Shuarâ", *JRAS* (1848), s. 111-176; Nezîr Ahmed, "Nûşâ-i Hattî-yi Mühimmî ez-Tezkire-i Lûbâbü'l-elbâb-ı 'Avfî", *Indo-Ira-nica*, XV, Kalkûta 1962, s. 1-10; a.mlf., "Ta'li-ğâtî ber Lûbâbü'l-elbâb", *Ferheng-i İran Zemîn*, XIX, Tahran 1352 hş., s. 89-105; Fuad Köp-rülü, "Avfî", *İA*, II, 21-23; M. Nizamuddin, "Awfî", *El²* (Ing.), I, 764; Saîd Nefisî, "el-'Avfî", *İDMİ*, XIV/2, s. 342-345; J. Matini, "Avfî", *Elr.*, III, 117-118.

TAHSİN YAZICI

AVFİYYE

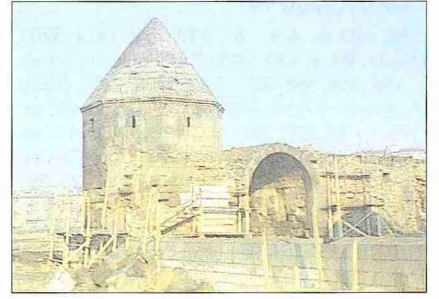
(العوفية)

Hâricî fırkalarından
Beyhesiyye'nin bir kolu
(bk. BEYHESİYYE).

AVGUNU MEDRESESİ

Kayseri'de
bir Anadolu Selçuklu medresesi.

Gevher Nesibe Şifahânesi (Çifte Medre-se) yakınındadır ve ona olan benzerli-ğinden dolayı XIII. yüzyılın başlarına ta-rihlenir. Yakın zamana kadar oldukça

Avgunu Medresesi - Kayseri

harap ve evler arasına sıkışmış durum-da bulunan bina, son yıllarda onarılmış ve çevresi açılarak ortaya çıkarılmıştır.

Kesme taştan inşa edilmiş olan med-rese, iki büyük eyvanlı ve revaklı avlusu-nun üzeri açık bir binadır. Giriş eyvanı-nın hemen bitişiğinde tonozlu ve dar yan eyvanlarla dört eyvanlı şemayı devam ettiren özellikler göstermekte ise de bu yan eyvanlardan doğudakinin oda olma-sı muhtemeldir. Diğer Kayseri Selçuklu medreselerinde görüldüğü gibi eyvan önlerinde de geniş kemerli revak parça-ları bulunmakta, kuzeybatı köşesinde ise sekizgen gövdeli, piramit külâhlı küm-beti yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, Paris 1931, I, 59-60; Aptullah Kuran, *Anadolu Med-reseleri*, Ankara 1969, s. 67-69.

ARA ALTUN

AVICENNA

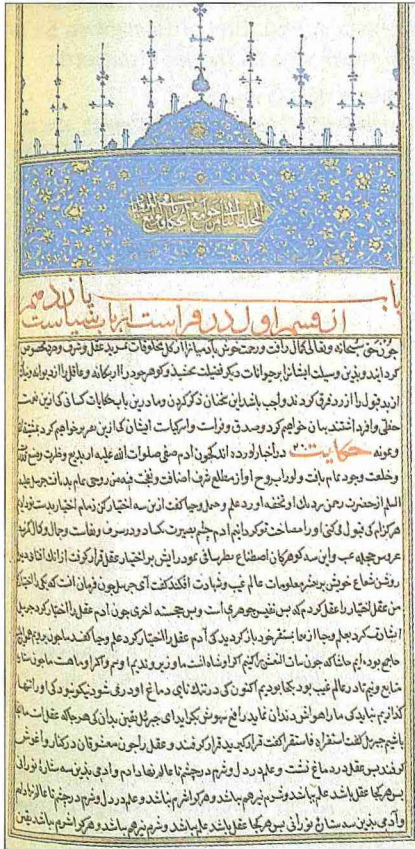
İbn Sînâ adının
Batı dillerinde kullanılan şekli
(bk. İBN SÎNÂ).

AVİZE

(آویزه)

Farsça "asılan şey" anlamına gelen *âvi-ze*, *asma kandillik**lerin zenginleştiril-miş şekline verilen isimdir. Başlangıç-ta Doğu ve Batı medeniyetlerinde farklı özelliklere sahip olarak gelişmişken za-manla ortak bir şekil ve yapı özelliği ka-zanmıştır. Avize, aydınlatma maksadiy-la daha çok mum kullanılan dönemler-de, günümüzdeki genel özellikleriyle Ba-tı dünyasında gelişmiştir. Aynı çağlar-da İslâm ülkelerinde ise daha çok *asma*

Avfî'nin *Cevâmî'u'l-hikâyât* ve *levâmî'u'r-rivâyât* adlı eserinin II. cildinin ilk sayfası (TSMK, Hazine, nr. 1373, vr. 193B)

kandil*'ler kullanılmaktaydı. Geniş ve gölgesiz aydınlatma elde etmek amacıyla tavana asılan bu kandiller yerine daha sonraları bilhassa Osmanlı cami ve kubbeli binalarında, üzerlerinde birçok kandil bulunan daire şeklinde asma kandilliklerin kullanıldığı görülmektedir. Çapları kubbe büyüklüğüyle veya asıldıkları mekânın hacmiyle orantılı olan daire şeklindeki bu asma kandillikler tek merkezden yayılan kuvvetli bir ışık temin etmek maksadıyla geliştirilmişlerdir. Önceleri bir tek çemberden ibaret olan asma kandilliklere, sonradan alt ve üste gittikçe küçülen birkaç çemberin kademeli biçimde tesbit edilmesiyle daha fazla kandil taşıyabilen top kandiller ortaya çıkarılmıştır. Batı'da ise aydınlatmada asma kandilden ziyade mum kullanıldığından bu durum avize şekillerini etkilemiştir.

Ahşap veya dövme demirden yapılan ve üzerlerinde mumların oturtulduğu çiviler bulunan ilk mum avizelerinin XI. yüzyılda Anglosakson kiliselerinde kullanıldığı bilinmektedir. Mumların üst üste gelmesi halinde birbirlerini eritecekleri göz önüne alınarak daha sonra avizeler birkaç kat çemberliden ziyade çok kollu modellerde geliştirilmişlerdir. Bunlar çaprazlama bir merkezde birleşen kollu şamdanlar gibi olup kolların tutturulduğu göbek kısmından zincirle asılmaktaydılar. Avizelerde elektrik kullanılmaya başlandığında da ampuller mum ve mum alevi şeklinde yapılarak günümüze kadar bu ilk örneklerle olan benzerlik devam ettirilmiştir. Sade görünümü bu avizeler genellikle demirden yapılmış ve bitki motifleriyle süslenmişlerdir. Ortaçağ sonlarında ise kiliselerde pirinç avize kullanımına başlanmış ve özellikle Hollanda pirinç avizeleri ün kazanmıştır. XVIII. yüzyıldan itibaren bütün Avrupa ülkelerinde tunç, pirinç, gümüş gibi madenlerle cam, kristal ve neceften yapılan, altın veya gümüşle kaplanan, her biri bir sanat eseri kabul edilebilecek güzellik ve kıymette avizeler yapılması yaygınlaşmıştır. Osmanlı saray ve konaklarına da Avrupa'nın etkisiyle XVIII. yüzyıldan sonra girmeye başlayan avize modası, camileri pek fazla etkilememekle birlikte, XIX. asrın sonu ile XX. asrın başlarında klasik mimariden ayrılan bazı yeni camilerde de yerini almıştır. Bu devrede bilhassa Venedik ile Bohemya'dan gelen cam ve kristal avizeler çok tutulmuştur. Bu avizeler yontulmuş küçük kristal veya kaliteli cam parçalarının avi-

ze çatısı üzerine muhtelif şekillerde dizilmeleriyle meydana getirilmiştir. Işığın kırılma ve yansımalarıyla göz alıcı boyutlara ulaşan ve ağırlıkları birkaç tonu bulan kristal avizelerin en değerlileri, Dolmabahçe ve Beylerbeyi sarayları ile Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunmaktadır.

İstanbul Lâleli'deki Râgıp Paşa Kütüphanesi'nin altışar kollu ve her kolunda âyetlerle çeşitli Arapça ibarelerin yer aldığı ahşap askılar bazı yayınlarda avize olarak tanıtılmakta ise de (krş. Kalyoncu, s. 31-33) bunlar süs olarak kullanılmak üzere hazırlanmışlardır ve kendi türlerinin en güzel örnekleridir.

BİBLİYOGRAFYA :

N. Kırdar Kalyoncu, "Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi'ndeki Ahşap Avizeler", *Türkiyemiz*, sy. 37, İstanbul 1982, s. 31-33; Nurettin Rüştü Büngül, "Avize", *Eski Eserler Ansiklopedisi*, İstanbul 1939, I, 28-30; TA, IV, 267; SA, I, 131; R. Ekrem Koçu, "Avize ve Ayna Modası", *İst. A*, III, 1349; "Avize", *ABR*, II, 584.

ÖZKAN ERTUĞRUL

AVL

(المول)

**İslâm miras hukukunda,
belirli hisse sahiplerinin
(ashâbü'l-ferâiz)
mirastan alacakları payların
toplamlarının ortak paydadan
fazla olması hali.**

Avl lugatta "haktan ayrılmak, zulmetmek; yükselmek ve çoğalmak" gibi mânalara gelir. İslâm hukukunda ise bir mirasın taksiminde, belirli hisse sahiplerinin terekeden alacakları pay miktarı hesaplanırken, payların toplamının ortak paydadan fazla çıkmasına bu yükselme sebebiyle avl, böyle bir durumun ortaya

çıktığı miras meselesine de âile veya avliyye denir. Belirli pay sahiplerinin hisselerinde hiç değişiklik yapılmaksızın mirasın paylaştırılması halinde vârislerden bazılarının mirastan mahrum bırakılması veya hisselerinin azaltılması söz konusu olacaktır. Halbuki ashâbü'l-ferâiz'in hepsi mirasta belirli bir hisse sahibi oldukları için bazılarının mirastan mahrum bırakılması düşünülemeyeceği gibi, kimin ne ölçüde mahrum bırakılacağını tesbit etmek de mümkün değildir. Böyle bir durumda payların toplamından elde edilen sayı ortak payda kabul edilerek mirasçıların hisse miktarı tesbit edilir. Böylece mirasçıların hiçbir mirastan mahrum bırakılmamış ve hisselerde orantılı bir azaltma yapılmış olur. Mirasta avl hali yalnız ortak paydanın altı, on iki veya yirmi dört olduğu durumlarda gerçekleşebilir; ortak paydanın iki, üç, dört veya sekiz olması hallerinde avl söz konusu olmaz.

Mirasta avl hali ilk defa Hz. Ömer zamanında ortaya çıkmış ve sahâbe ile yapılan istişare sonunda Abbas b. Abdülmuttalib'in teklifi üzerine bu usul benimsenmiştir. Hz. Ömer'in vefatından sonra İbn Abbas, sahâbenin ittifak ettiği bu görüşe karşı çıkarak ashâbü'l-ferâizden bazılarının diğerlerine tercih edilmesi gerektiği görüşünü savunmuştur. Ona göre avl durumunda kız, oğlun kızı, ana baba bir veya baba bir kız kardeş gibi asabe*lik durumunda, muayyen hisseleri gayri muayyen hale dönüşen mirasçıların payları azaltılır, diğerlerinin hisselerinde azaltma yapılmaz.

Dört Sünnî mezhep ile İbâziyye ve Şîa'dan Zeydiyye, avl konusunda Hz. Ömer'in uygulamasını esas alırken İbn Hazm ve Şîa'dan Ca'feriyye İbn Abbas'ın görüşünü benimsemiştir.

Dolmabahçe
Sarayı
Muayede
Salonu'nun
kristal avizesiyle
Beylerbeyi
Sarayı'ndan
bir avize

